

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING

Arkeologiske undersøkelser

i

Tokke - Vinjevassdraget 1960.

<u>Innhold:</u>	Side
Registreringer ved Vinjevatn	1
Registreringer ved Grungevatn - Tveitvatn	5
Registreringer ved Våmarvatn	6
Registreringer ved Totaks østre del	7
Kommentar til registreringene	8
Registrering av steinbu ved Ståvatn	10
Registrering av Ulevåvatn	11
Boplassundersøkelse på Kjerringnes, Ståvatn	16

Innberetning om registrering langs
Vinjevatn, Vinje s. og pgd., Telemark.
Av Jo Bleken-Nilssen.

Det undersøkte område strekker seg 7-8 km. i retning øst-vest. Lengst i vest, der Vinjeåi munner ut, er vannet bredest. Elven har lagt opp sandbanker som to steder danner skogkledde halvøyer, og flere steder grunner som gjør det vanskelig å ferdes nær land i båt. Mens undersøkelsen pågikk ble dette ennu vanskeligere på grunn av periodisk oppdemming under anleggsarbeid oppe i fjellet. En 60 cm's senkning av vannet utgjorde noen steder en tilbaketrekning på 60-70 meter. Det var også steder hvor båten tok bunnen 25-30 meter fra land.

Mot vest, og på nordsiden av denne delen av vannet, strekker dyrket mark seg helt ned til stranden. Mot syd er landet dekket av skog. Dalen er vid, men åser og fjell hindrer utsyn.

Østover snevrer dalen seg inn og vannet blir smalere. Steile knauser avløser mange steder stredene og det er merkelig strøm i vannet. Fra gårdene Midtbø og Særend og østover er karakteren av elv tydelig.

Steinalderboplasser.

Vinjevatn I.

Boplassen ligger på nordsiden av vannet, omtrent 400 meter vest for Kavsåi's utløp. Stedet er avgrenset av en bratt ås i øst, og i vest av en lang, grunn vik som skiller det fra den skogkledde Sandodden på prestegårdens grunn. En sti fører frem til stedet fra den nærmeste gården i Bøgrend.

Et omtrent 20 m² stort platå ligger lunt mellom tre knauser. En del trær (bjørk, gran, osp, furu og rogn) skjermes stedet ytterligere. Få meter unna skaffer et oppkomme friskt vann. To av knausene danner en naturlig båt plass, i nyere tid kunstig forbedret.

Ved prøvestikk ble det funnet kullbiter under et ca. 5 cm. tykt torvlag, men intet kulturlag. Grunnen besto av jord blandet med løs, forvitret stein. Imidlertid ble det på båt plassen gjort løsfunn av flint, og en nærmere undersøkelse av snittet fremkommet ved forbedringen av båt plassen resulterte i funn av et kulturlag.

En to meter bred sjakt over plataet brakte klarhet i lagdelingen. Massene som var flyttet under forbedringen av båt-plassen dekket den eldre overflaten og et ca. 6 cm tykt kulturlag. Profilen langs midten av sjakten ble tegnet. Det der viste fallet i nivåene mot øst skyldes at massene har seget mot båt-plassen.

Funnene stammer fra de flyttede masser og kulturlaget. De to kullprøvene er fra kulturlaget, den ene fra en tydelig konsentrasjon ved profilens femmetersmerke.

Funn:

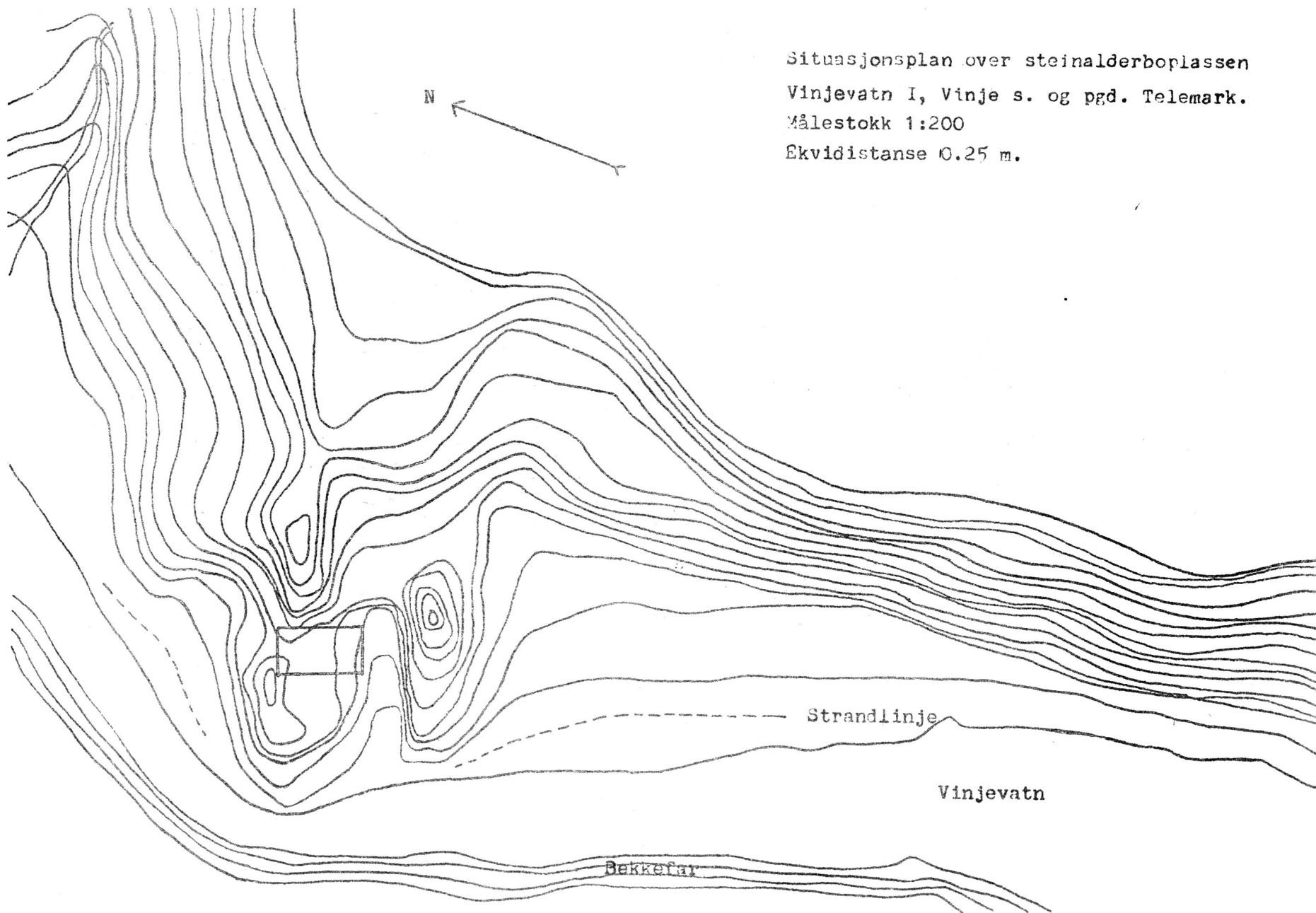
- a) 6 avslag av slipte flintøkser, tilhørende 3 forskjellige økser:
Flekkefragment slått av en tynnakkert øks. 2 slipeflater ved kanten mellom øksas bred- og smalside. Flekken retusjert langs en sidekant. Lengde 2,6 cm.
2 små avslag med slipespor, antakelig av den samme øksa som foregående.
Lengder 1,3 og 1 cm.
Flatt avslag av mørkere grå flint. St. lengde 2,3 cm.
2 små avslag av gråhvit flint, på det minste er bare en ganske liten del av slipeflaten intakt. St. lengde 1,1 og 0,8 cm.
- b) Fragmenter av 3 flekkepiler, samt 2 tangefragmenter av flekkepiler, alle av flint:
Tangen og nedre del av bladet av 3 pilespisser. Den ene er bred og kraftig, den andre av middels størrelse, den tredje laget av en liten, tynn flekke.
Lengder 3,2, 3,1 og 1,7 cm. Tangefragmentenes lengder 1,3 og 1,2 cm.
- c) Liten pilespiss av flint med skjev tverregg. Lengde 1,6 cm.
- d) Slank, bladformet pilespiss av grå kvartsitt, nærmest som Shetelig:
Ruskeneset. pl. VI, fig. 21 b, men smalere ved basis. Odden avbrudt, mulig at spissen ikke er ferdig tildannet. Lengde 3,2 cm.
- e) 5 hele og fragmentariske skrapere av flint, alle med utbuet egg:
Skra-per laget av en litt uregelmessig flekke, skraperegg på 3 sider. Lengde 2,9 cm.
Skra-per laget av et tykt, flekkeliknende av-sag. Lengde 2,4 cm. Eggpartiene av 2 brede, kraftige skrapere, den ene skadet i

eggen. Lengder 3,4 og 2,8 cm.

Eggstykke av mindre skraper. Lengde 1,6 cm.

- f) Kombinert skraper og bor laget av et tykt, kraftig avslag med parallelle sidekanter. Lett utbuet skraperegg ved tverr-enden, skraperretusj langs en sidekant. Borespissen har en liten fortykning på undersiden. Lengde 3,3 cm.
- g) 2 flekkebor av flint:
Det ene bare retusjert på en side fremme ved spissen. Lengde 3,8 cm.
Det andre laget av en tykk flekke av mørk grå flint. Parallell langsider som er retusjert og har tydelige bruksspor. Lengde 3,8 cm.
- h) Bor av flint laget av en kort, bred flekke. Formen nærmest som Bagge och Kjellmark: Siretorp, Pl. V, fig. 17. Lengde 3 cm.
- i) Oddstykke av kniv av grå flint, fint retusjert langs rygglinjen frem til odden. Lengde 3-4 cm.
- k) 5 retusjerte flekkefragmenter av flint:
Ytre del av flekke, tverrenden skjevt tilspisset og retusjert. Ildskadet. Lengde 2,2 cm.
De andre stykkene retusjert langs deler av en eller begge sidekanter. Lengder 2,8 - 1,4 cm. 1) 10 avslagstykker av flint med retusj og/eller bruksspor. Lengder 2,7 - 1,3 cm.
- m) 50 hele og fragmentariske flekker av flint og kvarts:
27 vanlige flekker av flint. Lengder 3,6 - 1,3 cm.
22 mikroflekker av flint. Lengder 2,9 - 0,8 cm.
Mikroflekk av bergkrystall. Lengde 2,4 cm.
- n) Avslag av flint og kvarts:
200 g. flintavslag.
40 g. kvartsavslag.

Situasjonsplan over steinalderboplassen
Vinjevatn I, Vinje s. og pgd. Telemark.
Målestokk 1:200
Ekvidistanse 0.25 m.

Vinjevatn II.

Funnstedet ligger omtrent 100 meter vest for et sagbruk vest for prestegården.

Et avslag av bergkrystall lå i strandgrusen. Flere prøvestikk på en flat gresslette innenfor viste kullbiter omtrent 20 cm under overflaten, men ingen funn. En 1½ meter høy skråning skilte sletten fra dyrket mark. Oppe på skråningen ga prøvestikk ingen resultater.

Vinjevatn III.

Ved Vassend i vestenden av vannet renner en liten bekk ut i en bukt. Bukten er fylt av sand og slam, mens stranden dels består av små rullestein.

Mellom steinene lå et stykke flint. Prøvestikk i en gressskråning mellom vannet og husene på Vassend viste at det fantes kull under torven over det meste av området, men funn ble ikke gjort.

Udaterbar steinlegging.

På prestegården, i torvbeltet mellom jordet og strandsteinene, lå en del flate stein. Steinene lå på strandgrusen? delvis overgrodd av torv, og dannet en figur lik en trefliket stjerne, med fliker av 1/2 - 1 meters lengde. Dette kan være rester av et fundament for naust eller garnbu, eller en båtstø. Graving brakte for dagen bare grus.

Hustuft av nyere dato.

På Sandnes, på den flate sandstranden mot øst, ligger en hustuft. Like inn for torvkanten danner en del flate stein en 7 m x 5 m stor firkant, delvis tilgrodd med torv.

Det er nærliggende å sette tuften i forbindelse med et byggverk på den andre siden av viken, en skivevoll, og da som standplass for skytterne.

Løsfunn av slagg.

På prestegården, mellom strandsteinene, lå enkelte slaggklumper. Dyrking har ødelagt det som måtte ha vært av anlegg.

Innberetning om registrering langs Grungevatn
og Tveitvatn, Vinje s. og pgd., Telemark.
Av Jo Bleken-Nilssen.

Grungevatn og Tveitvatn ligger etter hverandre i øst-vestlig retning, forbundet med Straumen, et bredt, stridt stryk, knapt farbart med båt. Mot syd og nord reiser steile fjell seg, dels uten vegetasjon. På sydsiden av vannene er det enkelte steder nesten ufremkommelig på grunn av ur eller fjell. På nordsiden er terrenget slakere, men også her ulendt. Alle gårdene ligger på nordsiden, mens det på sydsiden er enkelte kvernhus og teiger med løer. En setervei fører over Straumen på en relativt ny jernbro og opp i fjellene syd for vannene. Tidligere, forteller Anne Straumstøyl, måtte de drive buskapen om Smørklepp for å komme til seters.

Steinalderfunn ved Grungevatn.

På en odde i Tveitvatn lengst vest på flatene nedenfor Grungegrenda, lå en flat slette skjernet mot nord og øst av en bergrygg. Her ble det funnet et stykke flint. Dette lå sammen med kullbiter i sanden, men flomforholdene kunne tyde på at stedet har vært oversvømmet ved flomvannstand. Kull i sanden ble funnet over et større område, men ingen andre funn ble gjort.

Kvernhus.

Ved en bekk midt på sydsiden av Grungevatn ligger et kvernhus under tak samt restene av et annet.

På sydsiden av Straumen ligger tre kvernhus ved en bekk, alle under tak. Vassrennene er delvis intakt. En demning av betong forteller om bruk helt opp til nyere tid.

Rapport fra registrering langs Våmarvatn, Vinje
s. og pgd., Telemark.
Av Jo Bleken-Nilssen.

Oppe på høydedraget mellom Vinjevatn og Totak ligger Våmarvatn. Vannet er ca. 4 km langt, er bredest i syd og smalner nordover. En vei fra Bøgrend følger østsiden av vannet opp til ei grend med fem gårder. Vest for vannet ligger enda en gård, denne uten veiforbindelse. Ellers ligger det setrer oppe i liene både øst og vest for vannet. En nedlagt vei har ført fra sydenden av vannet frem til Kostveit i Rauland.

Vannet får tilsig fra en rekke bekker, mens utfallsosen er en knapt en meter bred kløft i fjellet. Her er det bygget en demning som har hevet vannstanden noe, og restene av et kvernhus kan sees nedenfor demningen.

Ellers vitner et intakt naust og grunnmurene av flere om bøgrendingenes interesse for fisket i Våmarvatn. Vel halvparten av vannet tilhører gårder i Bøgrend. Spor etter øks i tyristubbene og velbrukte stier, vesentlig vest for vannet, forteller om ivrig fiske også fra land.

Et lite sagbruk har bøgrendingene hatt der veien når frem til sydenden av vannet, men for det meste har skogen stelt seg selv, og mosegrodde mastefuruer og morkne vindfall skaper en egen stemning.

Funn fra eldre bosetning eller virksomhet ble ikke gjort.

Innberetning om registrering langs Totak,
Vinje og Rauland s. og pgd., Telemark.
Av Jo Bleken-Nilssen.

Det undersøkte område omfatter den østligste delen av Totak, vestover til Killingtveit på nordsiden og Bronli på sydsiden. (Vedrørende den øvrige delen av Totak, se registreringsberetning 1959 s. 24 av Jo Bleken-Nilssen).

Undersøkelsen ble for det meste foretatt fra båt, med landgang på steder som syntes egnet for bosetning, men også ved vandringer langs stranden.

Mellom Killingtveit og Rauland kirke dominerer knausene stranden, mange steder skjermende vikar. I flere av vikene ligger sandstrender. Her og der når dyrket mark ned til stranden.

Mellom Rauland kirke og Sporaneset har Bituåi lagt opp en sammenhengende sandstrand.

Fra Sporaneset til Totaks utfallsos veksler dyrket mark og fuktige områder med knauser.

Stranden mellom utfallsosen og Bronli dannes vesentlig av knauser.

Undersøkelsen var negativ, med unntak av en enslig kullmile ca. 200 meter øst for Rauland kirke. Milen lå omtrent 20 meter fra vannet, oppe på en 2 meter høy sandskråning.

Kommentar til registreringene ved Vinjevatn,
Grungevatn - Tveitvatn, Våmarvatn og Totak.
Av Irmelin Martens.

Registreringene langs disse vann må alt i alt betraktes som negative. Når det gjelder Våmarvatn var dette ikke uventet, da det later til at de små sidegrenene av vassdragene ofte er funntomme.

Man kunne derimot vente å finne store steinalderboplasser ved vann som Totak og Vinjevatn. For steinalderfolkene har vassdragene vært hovedferdselsårene, og det er en rimelig antakelse at de har holdt til i skogtraktene store deler av året.

De naturlige betingelsene burde også være gode, men det var flere forhold som vanskeliggjorde registreringen. Mange steder går den dyrkede marken helt ned til vannet, mens åkersteinen er lagt i strandbeltet. De store sandbankene ved vestenden av Vinjevatn er vel lagt opp av elva, og landskapet her kan ha forandret seg meget siden steinalderen.

Boplassen ved Hønevikje ved Totak (innberetning 1959 s.59) var tydeligvis utvasket og ødelagt, til tross for at den ligger lunt til. Men området har stått under vann ved høyeste flomvannstand, og det må vel være årsaken til utvaskingen.

Ved stranden nord for helleristningene på Sporanes ligger en boplass som har vært kjent lenge, og som utvilsomt hører med blant de større lokalitetene. Boplassområdet ligger nå dekket av store sanddyner som danner en flere meter høy skråning opp fra vannet. I skjæringene her, i liten høyde over vannet, til dels helt nede i bølgeslaget, ligger kullag av stor utstrekning.

I strandkanten like nord for Sporaneset kan man finne små mengder avslag av kvarts, flint og skifer. I skråningen noen meter innenfor finnes kullaget igjen under et tykt lag av sand, og det er sannsynlig at dette og de andre kullagene hører sammen med boplassen. Ved flere anledninger har vi tatt prøvestikk i kullagene og samlet kull til C-14-dateringer ^{*)}. Det er imidlertid ikke gjort noen funn av oldsaker i disse lagene til tross for at området er undersøkt grundigere enn man har anledning til ved en vanlig registrering.

^{*)} C-14-analysen daterte kullagene til år 1600 f.Kr., et resultat som stemmer meget godt overens med den arkeologiske datering av funnene.

Forholdene ved Spornes gir et eksempel på vanskelighetene og usikkerheten ved registreringene, og understreker at våre undersøkelser ikke alltid kan gjøre krav på å gi noe riktig bilde av boplassenes størrelse eller hvor omfattende steinaldersbosetningen i området har vært.

Innberetning om registrering av tuft av steinbu
mellom Kjerringnes og Gautesvik seter, Ståvatn.

Av Gro Mandt.

Innerst i viken på østsiden av Kjerringnes renner en liten bekk ut i Ståvatn. Terrenget stiger bratt opp mot riksveien som ligger ca. 20 m. over vannet. På en jevnt skrånende voll midt i skråningen, ca. 50 m nedenfor veien og ca. 20 m sørøst for bekken, ligger en firkantet steinsetning. Stedet ligger 100 -150 m nordvest for Gautesvik seter. Steinene i tuften er tildels over hodestore. Særlig er hjørnene markert med svære stein, her er endog flere steiner røyset sammen til små hauger. I tuftens nord-østlige hjørne er det spesielt mange og store steiner. De ytre målene er ca. 6 m x 6 m, indre mål er ca. 4,5 m x 4,5 m.

Ca. 7 m sørøst for tuften ligger det en samling over hodestore stein. De gir inntrykk av å være bygd opp til en slags mur. Lengden er ca. 3,5 m, høyden ca. 60 cm.

Ca. 8 m nordøst for "muren" og ca. 8 m øst for tuften er nok en samling av kampestein som også ser ut til å være lagt opp med hensikt. Lengden er ca. 5 m, høyden ca. 90 cm. Foran "muren" d.v.s. nordvest for den, er det bygd opp et platå eller en terrasse. Platået er like langt som muren og buer ut fra den i en halvsirkel. På det bredeste måler platået ca. 3,6 m. Nedenfor den oppbygde flaten er det røyset opp en del kampestein. Vegetasjonen er noe annerledes på platået enn ellers på vollen. Biter av trekull er synlige i torvoverflaten.

Innberetning om registrering i Ulevåvatn og
osen mellom Ulevåvatn og Ståvatn.

Av Gro Mandt.

Det registrerte området er Ulevåvatn og osen mellom Ståvatn og Ulevåvatn, fig. 1. Da registreringen tok til, var oppdemningen av Ulevåvatn allerede begynt. I østenden av vannet, der osen begynner, var det bygget en demning, og vannet hadde steget ca. 1 m, d.v.s. nesten opp til gulmerkene for vannhevingen. I osen foregikk arbeid med å grave en kanal mellom Ulevåvatn og Ståvatn.

Osen er ca. 2 km lang, og går nokså nøyaktig i øst-vestlig retning. I østenden, ved utløpet i Ståvatn, gjør osen en skarp sving. Osen deler seg i to løp der den kommer ut i Ståvatn. Mellom løpene danner det seg ei øy, ca. 100 m i diameter og forholdsvis høy og bratt. Nord for øya vider osen seg ut til en stor høl, ca. 300 m lang og ca. 100 m bred, for så å smalne av igjen og bøye skarpt mot vest. På begge sider av hølen er det vide, flate sandsletter, bevokst med gress. Fra fjellet øst for hølen kommer det et par små elver som grener seg ut over sletten. En del runde morenerygger skyter opp mellom elveløpene. Et stykke oppe i skråningen ovenfor sandsletten ligger Ulevåsetra. Et par hundre meter vestover løper osen smal og stri med noen mindre slynger. Her er breddene mer ulendte enn rundt hølen. Mot sør hever steile morenerygger seg, mot nord er det bratte fjellknauser. Strendene på begge sider av osen er bare smale sandstriper. På nytt vider osen seg ut til en ca. 300 m lang høl med smult vann. Den nordlige bredden er bratt og går tildels helt rett ned i vannet. På sydsiden stikker endel flate nes ut i osen. Fra fjellet på nordsiden av osen kommer Nupselva ned. Der den renner ut i osen, danner den et delta, med et par store, flate grus-øyer og noen vide nes. Vest for Nupselvdeltaet kommer nok en høl - Saltvadhølen. Den er ca. 500 m lang og ca. 100 m bred og temmelig dyp. Like sør for Saltvadhølen ligger to små vann, det ene ca. 300 m langt, det andre ca. 200 m langt, som begge er forbundet med hølen. Strandpartiet på sydsiden er flatt og myrete. Området mellom de to småvannene er noe kupert. Den nordlige bredden er fremdeles bratt og ulendt. Området ved

vestenden av Saltvadhølen kalles for Midtfjellsvollene. Her snevres osen veldig inn, men utvides litt igjen etter ca. 100 m. De siste 3-400 m av osen, før utløpet av Ulevåvatn, er nærmest en bred elv. På begge sider av løpet er kantene steile, på sydsiden i form av en høy grusmorene, på nordsiden går fjellet bratt ned i vannet.

Langs osen ble det i endel prøvestikk funnet kull. Bare på ett av stedene ble det funnet et avslag av bergkrystall. Det kan ikke være tale om steinaldersboplasser, i høyden er det bålplasser vi her har med å gjøre.

1) Oppe på toppen av den vesle øya i osens utløp ble det funnet kull i prøvestikk. Det var et $\frac{1}{2}$ - 1 cm tykt lag. Terrenget her er kupert med mye myr. Det vokser tett med lyng, og torven er svært tykk. Det ble tatt en rekke prøvestikk, og kullagets utstrekning ble beregnet til ca. 7 m i øst-vestlig retning og ca. 5 m i nord-sydlig retning.

2) På vestsiden av osen, på en nesten rett strandstripe, ble det funnet kull i prøvestikk. Terrenget hever seg ca. $\frac{1}{2}$ m opp fra vannet til et platå. Det strekker seg ca. 10 m innover land mot en grusbakke. Denne bålplassen ligger rett overfor den på øya, i vest-nordvestlig retning fra den. På grunnlag av flere prøvestikk ble plassens utstrekning anslått til ca. 5 m x 6 m. Lagdelingen i prøvestikkene viste et tynt lysegrått sandlag, ca. 1 cm tykt, like under torven. Derunder kom et lag med trekull, ca. 3 cm tykt. Under dette fulgte et lag med lys grå sand, 4-5 cm tykt. Så kom rødbrun aur.

3) Ca. 300 m. rett vest for Ulevåsetra og 6 - 7 m ovenfor riksveien, på nordsiden av denne, var det gravet et dypt søkk i en grushaug. I snittveggen kunne man se en tydelig lagdeling med kull og lys sand. Tykkelsen på torven og det derunder følgende lysegrå sandlaget var vanskelig å bedømme da kanten av sandtaket var nokså sammenrast. Under den lyse sanden fulgte et 2 - 6 cm tykt lag med trekull. Derunder kom nok et lag med lys grå sand, 6-7 cm tykt. Under dette kom auren. Det ble tatt en rekke prøvestikk på toppen av sandtaket. På grunnlag av dem ble kullagets utstrekning fastslått til 6 - 7 m i syd-østlig retning og 3 - 4 m i nord-vestlig retning. Bortimot halvparten av det antatte bålplass-området må ha blitt fjernet da det ble tatt grus i morenen.

4) På et nes på sydsiden av den midterste hølen, nesten rett syd for utløpet av Nupselva, ble det funnet kull i prøvestikk. Området må være meget begrenset, for det fantes ikke kull i stikk som ble tatt i 1 - 2 m's omkrets. Lagdelingen var den vanlige med et lyst sandlag under torven, derunder et lag med trekull, et nytt lag med lys grå sand og til sist aur.

5) Et par hundre meter vest for foregående bål plass, i skillet mellom den midtre hølen og Saltvadhølen, og øst for utløpet av en liten bekk, stikker det ut et lavt nes. Fra spissen av neset og dit terrenget begynner å stige, er det 9 - 10 m. På det bredeste er neset ca. 15 m. I flere prøvestikk her ble det funnet et tykt kullag. Under torven kom et tynt lag med lys sand, 1 - 2 cm i tykkelse. Under var det et kullag, 1-2 cm, Så fulgte 4-5 cm med lys grå sand, og under den et ca. 5 cm tykt lag med kull. Derunder kom et tynt lyst sandlag, og så kom auren. Det lot til at kullaget hadde en ganske stor utstrekning. Det ble antatt å følge strandlinjen i en forholdsvis smal stripe, 11 - 12 m lang og med en bredde fra 2 - 3 m til 4 - 5 m på det bredeste.

Ulevåvatn ligger klemt ned i et søkk mellom svære fjell. Mot sør hever Sveien seg og mot nord Middyrrustene. I vest stenger Dyrskardnuten, med Dyrskard på sydsiden. Ulevåvatn er ca. 3 km langt. På det smaleste, omtrent midt på, er det ca. 200 m bredt. Vannet er bredest innerst i vestenden, der bredden er ca. 600 m. Strandlinjen er forholdsvis rett uten dype vikar. Det stikker ut en del små nes, men bare få av dem skyter langt frem i vannet. Det er nærmest strandlinjen som buer ut. Strendene er bratte og ulendte. Det er mye stor stein i strandkanten, som gjør det ulagelig å legge til med båt. Nesene er høye, runde rygger der grunnfjellet stikker frem som skarpe kanter. Der breddene er lave og flate, er det myrlendt. Vegetasjonen består av lyng og stridt gress. I vestenden av vannet renner det flere små elver ned fra Dyrskardnuten. Her har det derfor dannet seg et delta. Sletten er vid og åpen og skrånar slakt oppover mot fjellene på tre kanter. Dette området innerst i vannet kalles for Ulevåbotn (også Flata). Det er et lite innbydende landskap. Helhetsinntrykket er at det er goldt og forblåst. Ned gjennom Dyrskard kommer det alltid en kald trekk. Det er vanskelig å

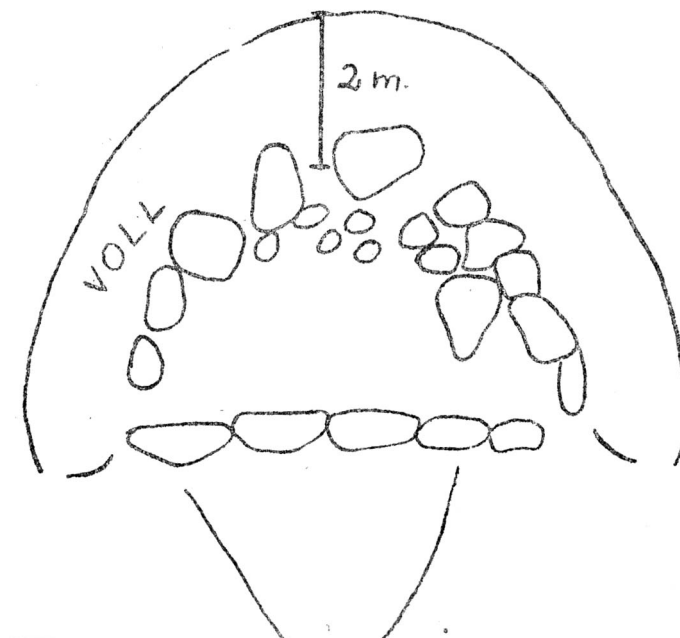
finne en virkelig lun plass langs Ulevåvatn.

Det er da heller ikke funnet noen steinaldersboplasser ved dette vannet. På et lite nes på nordsiden av vannet, noe øst for midten, ble det funnet kull i et prøvestikk. Men området må være svært begrenset, for i prøvestikk som ble tatt et par meter unna, var det ikke kull. Neset ligget ca. 200 meter sydvest for en seter som heter Nupshallene.

I en liten vik innerst i Ulevåbotn, fig. 2, er det 4 tufter av steinbuer. Alderen er umulig å bestemme. Området ligger ca. 400 m. sørøst for setra i Ulevåbotn. Den tuften som ligger nærmest vannet beskrives først.

1) (Fig. 3). Den ligger ca. 12 m fra strandkanten (det er her gått ut fra den hevede vannstanden). Steinene i grunnmuren er bare delvis synlige. Nordsiden er hel, med jevnt opplagte steiner. Utvendig målt er den ca. 3 m lang. Øst- og vestveggene mangler de sydligste steinene, og sydveggen mangler helt. Men her ligger en stor stein som muligens avgrenser tuften mot sør. I så fall er øst- og vestveggene også 3 m. utvendig målt.

2) (Fig. 4-5). Ca. 5 m sør -sørvest for foregående tuft er nok en tuft av en steinbu el. lign. Den har form som en halv sirkel eller en hestesko. Nordveggen er rett, den er fint oppmurt, ca. 20 cm på det høyeste og 3 m lang (utvendig målt). Nedenfor muren er et søkk eller en fordypning i bakken. Hesteskoens runding er også fint oppmurt. Innerst i buen er en del nevestore stein rast ut. Innvendig mål av buens diameter er ca. 2 m. Inntil muren på utsiden er det lagt opp en voll, ca. 2 m bred og ca. ½ m. høy (se skisse).

3) (Fig 6). Ca. 14 m nord for den første tuften er en tuft til. Utvendige mål er 4 m x 5 m. Mot nord har tuften et "utbygg" som er ca. 3 m x 3 m (utvendig målt).

4) Ca. 20 m nord for foregående er en tuft. Utvendige mål er 2,5 m x 4,5 m. Sydveggen støter opp til en svær stein. Veggene som går ut fra denne er nokså skjødesløst bygd opp til 70 - 80 cm's høyde.

Bogastille i lia nord for Ulevåbotn. (fig. 7).

På veg opp til krystallåren i Middyrrusti fant Ragnar Utne et bogastille et stykke oppe i lia ovenfor vegen. Det var murt opp av stein.

Innberetning om undersøkelse av boplass på
Kjerringnes, Ståvatn, sommeren 1960.
Av Gro Mandt.

Gravningen av boplassen på Kjerringnes ble i år, 1960, fortsatt og avsluttet. Angående tidligere gravninger se innberetning 1958 s. 85 og 1959 s. 66. I løpet av de tre somrene det har pågått undersøkelser her, er 44 - 45 m² blitt avdekket, derav ble 28 - 29 m² gravet i år. På grunnlag av funnenes fordeling og en del prøvestikk som ble gjort utenfor det avdekkede området (mot vest og nordøst), er det rimelig å tro at boplassen har dekket mesteparten av den sydligste tangen på neset. Mot syd og øst er avgrensningen betinget av terrenget, som er meget steinet og skråner ned mot stranden. Boplassen må da ha hatt en total utstrekning på 120 - 150 m². Se fig. 8-9.

Årets gravning ble lagt opp i samsvar med de foregående års system. Det ble lagt opp 6 m² i utvidelse av fjorårets sjakt, nordvest for denne, ved det vestlige hjørnet. Ca. 2 - 3 m nordvest for det nordlige hjørnet av fjorårets sjakt, ble det avdekket et område på 22 - 23 m² (sjakt II). Tett inntil den nord-vestlige sjaktkanten, og delvis inn i sjakten, lå en svær stein, ca. 2,5 x 2 m i utstrekning og ca. ½ m høy (se plantegning).

Utvidelsen av 1958/59 - sjakten (sjakt I):

Under et 5 - 10 cm tykt torvlag kom et lag med lys grå sand. Sandlaget var ca. 10 cm tykt. Rødbrun aur fulgte under den grå sanden. Det var ikke tegn til noe kulturlag innenfor de 6 m² som utvidelsen utgjorde. Heller ikke var det trekull å finne. I det grå sandlaget lå mye stein spredt usystematisk over hele området, fra nevestore til over hodestore stein. Funnene lå i dette lyse sandlaget, tildels like i underkant av torven. De var noenlunde jevnt fordelt over det hele. Det ble hovedsaklig funnet bergkrystall. Utvidelsen ble ikke tegnet, da man angående både profil- og plantegning kan henwise til fjorårets tegninger.

1960 - sjakten (sjakt II):

Torven varierte i tykkelse, fra 5 - 15 cm. Under denne kom et lag med lys grå, fin sand, ca. 10 - 15 cm tykt. Derunder fulgte et anrikningsskikt med grovkornet fast grus, brunsort av farve, ca. 2 - 3 cm tykt. (Det ble ikke laget noen profiltegning i år, da profilen ikke avvek nevneverdig fra fjorårets.) Under dette kom den vanlige rødbrune auren. Langs sjaktens nordøstlige snittvegg og i den nord-vestlige delen av feltet, var den lyse sanden grovere og løsere enn tilfellet var over resten av området. I denne nord-vestlige delen av sjakten, var undergrunnen meget kuplete. Terrenget hevet seg til en liten forhøyning. Den grå sanden dannet her dels et meget tynt lag over den brunsorte grusen, dels dannet den 5 - 10 cm dype hull i undergrunnen. Her var mye stein, fra nevestore til meget over hodestore, men de lå helt uten planmessighet. I midten av sjakten, nedenfor forhøyningen mot nordvest, var undergrunnen jevn. Den grå sanden var av en finere konsistens enn den mot nordøst og nordvest, og den var mere hardpakket. I den sydøstlige delen av sjakten steg terrenget litt igjen, og undergrunnen var noe kuplete. Også her var det en uregelmessig ansamling av stein, omtrent hodestore. Noe kulturlag var ikke å spore i sjakt II. Det ble gjort funn helt fra like oppunder torven til overkant av auren, men hovedmengden var å finne i det grå sandlaget. Som i sjakt I, var størstedelen av funnene bergkrystall, og den flinten som ble funnet, var av en dårlig kvalitet.

Bare ett sted på det avdekkede boplassområdet ble det funnet en konsentrasjon av trekull. Ellers opptrådte kullet som spredte biter i det grå sandlaget. Kullkonsentrasjonen lå i sjaktens sydlige halvpart, rett nedenfor den før nevnte forhøyningen i bakken, og ca. 1 m fra sjaktens vestlige snittvegg (se plantegning). Det var et ca. 1 - 2 cm tykt lag, med en største utstrekning på ca. 40 x 100 cm. Mot vest ble konsentrasjonen tynnere, og kullet opptrådte flekkevis. Mot nordvest sluttet kullet brått i form av en smal, rett stripe, ca. 3 - 4 cm bred og 80 cm lang, som noenlunde fulgte kanten av forhøyningen. Men mellom kullet og den brunsorte grusen i forhøyningen var det en stripe lys sand, 4 - 8 cm bred. Dette kullet lå i den underste

halvparten av det lysegrå sandlaget, dels helt nede i den mørke grusen som lå over auren. Det er lite trolig at det kan være tale om et ildsted. Dertil er laget for tynt, og det var ikke lagt opp steiner rundt det.

Ut fra den svære steinen ved sjaktens østlige snittvegg, lå endel hodestore og noe mindre steiner. Steinene dannet ikke noe mønster. Mellom dem, helt fra like under torven, var det rødbrun, aurlignende sand og brunsort grus. Ca. 4-5 cm fra den svære steinen og snittveggen kom en stripe med brunsort grus. Den begynte ved en fremstikkende kant på steinen og fulgte steinens buing ca. 1 m mot syd. Stripen var 5 - 15 cm bred. Ved siden av grus-stripen kom et lag med rødbrun, aurlignende sand. Aur-sanden stoppet ved noen hodestore steiner ca. 40 m nordenfor avslutningen av stripen med mørk grus. Denne stripen med aurlignende sand hadde en utstrekning på 80 x 30 cm. Den rundet den fremstikkende kanten av den svære steinen. Vest for stripen med aurlignende sand kom nok en stripe med brunsort grus. Den buet så meget at den nesten dannet en rett vinkel, idet den løp parallelt med kanten av den svære steinen. Denne stripen var 8 - 18 cm bred og ca. 1 m lang. Vest for denne kom den vanlige lys grå sanden.

Helhetsinntrykket av disse stripene var at de dannet en halvkrets som tegnet seg skarpt i den lyse sanden ut fra den svære steinen (se plantegning): Tykkelsen på det rødbrune aursandlaget var 15 - 20 cm. Under dette, i nivå med auren i den øvrige delen av feltet, kom en stripe med lys gul sand, ca. 15 cm bred. Den fulgte retningen av den rødbrune sanden som lå over. Denne lys gule sanden fantes også under den rødbrune auren ellers på feltet, men adskillig dypere enn i halvkretsen. I hele stripen med rødbrun sand var det en sterk konsentrasjon av funn. Det var mest små avfallsstykker, men også endel større stykker. Enkelte steder lå en håndfull avslag fast sammenpakket i små klumper. Jordlagene i halvkretsen er omrotet, aursanden stikker helt opp i torven. Av en eller annen grunn må det ha blitt kastet opp jord inn til den svære steinen. Når man dessuten tar i betraktning den store funnmengden på det forholdsvis lille området, er det vel rimelig å anta at man har å gjøre med en avfallsdyngge el. lign.

I de øvrige deler av området var funnfordelingen ganske jevn, men med en ubetinget overvekt i sjaktens sydøstlige hjørne. Mot nordvest tynnedes funnene ut, særlig var det lite i det nordlige hjørnet. Likeledes var det få funn inn mot den nordøstlige snittveggen.

Resultatet av årets gravning stemmer godt overens med det som kom frem ved undersøkelsene de foregående år. Det er kommet lite nytt materiale, selv om selve funnmengden er stor. Man kan snarere snakke om en utvidelse av det gamle materialet og en bekreftelse av det man tidligere hadde antatt. Boplassen på Kjerringnes er stor både i utstrekning og med hensyn til funnenes antall. Men materialet er temmelig ensartet, og det ble ikke funnet noen form for hus- eller telttufter.

Følgende funn kom for dagen 1959 - 60.

a) Flekkepil med tange, av lys grå flint. Odden er butt, muligens avbrukket. St. lengde 3,2 cm. G 13.

b) 9 skrapere av forskjellig form og størrelse, 1 av flint, 8 av bergkrystall:

Skrapere av gråbrun flint med utbuet egg som er meget slitt. På oversiden er skorpen bevart. St. lengde 2,4 cm. Q 15.

Meget velformet flekkeskraper av bergkrystall, med utbuet høy skraperegg. Retusjert langs begge sidekantene. St. lengde 2,1 cm.

Flekkeskraper av bergkrystall, med svakt utbuet egg. Tre og litt av en fjerde krystallflate er bevart. Retusj langs den ene sidekanten. St. lengde 2,2 cm. G 13.

Avlang flekkeskraper med svakt utbuet egg. St. lengde 2,7 cm. I 14.

Nærmest oval skrapere med meget velretusjert egg. Litt av to krystallflater bevart. St. lengde 2,8 cm. H 13.

Nærmest firkantet skrapere med egg på tre sider. St. lengde 2,3 cm.

3 små, velformete flekkeskrapere med utbuet skraperegg. 2 av dem har også retusj langs sidekanten. Lengder 2,1 cm, 1,4 cm. og 1,5 cm. 2 er funnet i K 10, 1 i L 10.

- c) 3 flintstykker med retusj og/eller bruksspor, som muligens kan være høvelskrapere:

Den ene er av lys grå flint. Den er avlang og går opp i en topp på midten. Tydelige slagmerker på 2 av 4 sider. Rundt hele kanten, som er noe ujevn, har den retusj og/eller bruksspor. St. lengde 3,6 cm. O 20.

Den andre er av grå flint. Den har tydelige slagmerker rundt hele, og bruksspor langs hele kanten. Den har en ganske bred rygg med overflateskorpe. St. lengde 2,7 cm. O 18.

Den tredje er av lys grå, dårlig flint. Den har slagmerker på den ene siden og svake bruksspor. St. lengde 2,2 cm. N 10.

- d) 4 redskaper av bergkrystall, av form nærmest som trekanter, de to største likebeinete, de andre med en lang, utbuet side: Den største har skraperegg på den ene av de lange sidene og er retusjert på den andre langsiden nærmest spissen. St. l. 4,1 cm. L 10.

De 3 andre har retusj på begge de lengste sidene. 2 har en krystallflate bevart. Lengder 2,9 cm, 3,7 cm og 2,3 cm. G 12, K 13 og K 10.

- e) 18 flekke og flekkefragmenter med retusj og/eller bruksspor, 7 av flint, 11 av bergkrystall:

Liten flekkekniv av mørk grå flint med svakt utbuet, skarp egg. Bred, naturlig rygg, fint buet og retusjert frem mot odden. St. lengde 2,7 cm. L 10.

Flekke av lys grå flint. Tverrenden er rett. Retusj langs begge sidekantene og tverrenden. Avsmalnende mot den andre enden. St. lengde 5,2 cm. N 11.

Flekke av lys grå flint, med trekantet tverrsnitt. På den ene sideflaten er skorpen bevart. Langs denne kanten er spor etter bruk. St. lengde 1,3 cm. O 20.

Uregelmessig flekke av grå flint. Tilspisset mot den ene enden, rett avkuttet, muligens brukket i den andre. Retusj langs den ene sidekanten. St. lengde 2,4 cm. H 13.

3 flekkefragmenter av gråbrun flint. Et av fragmentene er avbrukket parallelt med den rette tverrenden. Retusj langs

tverrenden og sidekantene. St. lengde 2,3 cm. H 11.

Det andre fragmentet er endestykket av en flekke. Bruksspor på den ene sidekanten. St. lengde 1,3 cm. H 13.

Det tredje har retusj på to sider, de to andre sidene er bruddflater. St. lengde 1,3 cm. H 11.

Bred flekke av bergkrystall med 4 av krystallens opprinnelige flater bevart. Den ene enden er rett, den andre er spiss. Retusj langs den ene sidekanten og ved spissen. St. lengde 4,9 cm. O 18.

To flekker med en utbuet, retusjert sidekant. Lengder 3,3 og 3,2 cm. Q 18 og J 12.

Flekke av bergkrystall som buer ut mot begge sider i den ene enden, tverrenden er rett. En krystallflate er bevart. Retusj langs denne. St. lengde 3,1 cm. Q 18.

Knivlignende redskap av bergkrystall. Buet etter lengderetningen. En uretusjert, innbuet side og en fint retusjert, utbuet side. St. lengde 2,8 cm. Q 18.

Flekke av bergkrystall, avsmalnende mot den ene enden som buer svakt. Retusjert langs tre sider. St. lengde 2,7 cm. J 11.

Velformet mikroflekke, retusjert langs den ene kanten og på tverrenden. St. lengde 2,1 cm. J 12.

To uregelmessige flekker med retusj langs en sidekant. Lengder 3,4 og 3,5 cm. R 17 og O 17.

Bakerste delen av en flekke som har retusj og/eller bruksspor langs den ene sidekanten. St. lengde 2,3 cm. J 13.

Del av flekke av kvartsitt. Tverrenden er svakt buet og retusjert. St. lengde 1,2 cm. H 13.

f) 12 uregelmessige avslagsstykker med retusj og/eller bruksspor, 10 av flint, 2 av bergkrystall.

Mørk grått flintstykke som er tykt og klumpete i den ene enden, avflatet mot den andre. Retusj langs nesten hele kanten. Litt skorpe bevart på oversiden. Skraper ? St. lengde 1,2 cm. R 18.

Nærmest ovalt stykke av grå flint. Retusj langs nesten hele kanten. Litt skorpe på oversiden. Skraper ? St. lengde 2,9 cm. K 10.

Gråbrunt flintstykke som spisser seg til i den ene enden. Sterkt slitt langs kanten. Muligens ildflint. St. lengde 3,6 cm. G 13.

Trekantet, avlangt stykke av grå flint. Topper seg litt på midten. Retusj og slitespor langs to kanter. St. lengde 2,9 cm. R 17.

To tykke, nesten runde stykker av grå flint. Begge har bruksspor langs et stykke av kantene. Lengder 2,1 og 2,3 cm. I 14 og Q 15.

4 uregelmessige stykker av grå flint. Retusj eller bruksspor langs en eller to av sidene. Lengder 2,8, 2,4, 1,7 cm og 2 cm. O 18, P 15, G 14 og L 11.

To stykker av bergkrystall som begge har retusj på en side. Det ene har en krystallflate bevart. Lengder 2,8 og 2,4 cm. K 10 og R 18.

g) 4 sikre og 4 noe usikre kjerner av flint og 11 kjerner av bergkrystall:

2 koniske kjerner av lys grå flint, begge litt uregelmessige i formen. På den minste er noe av skorpen bevart på den ene siden og på undersiden. Har vært brukt til mikroflekker. St. lengde 2,3 og 1,9 cm. J 12 og R 18.

Uregelmessig, konisk kjerne av mørk grå flint. Høy i forhold til tverrsnittet. Noe av skorpen sitter igjen på den ene siden. Brukt til mikroflekker. St. lengde 2,1 cm. K 12.

Kjerne av mørk grå flint. Slagmerker bare på den ene siden og litt på undersiden. På den andre siden er noe av den hvite skorpen bevart, likeledes går det et dypt hull inn på den ene siden. Tverrsnittet er nærmest ovalt. Brukt til mikroflekker. St. lengde 1,6 cm. K 12.

4 usikre kjerner eller deler av kjerner av grå flint.

Den ene avlang og nærmest firkantet i snittet. Litt skorpe ved det ene hjørnet. St. lengde 2,1 cm. G 13.

Det andre er nesten firkantet i formen, litt avsmalnende mot den ene enden. Den ene siden er helt flat, den andre buer og har slagmerker. St. mål 1,8 x 1,7 cm. G 14.

Den tredje er flat på den ene siden, smalner til en spiss i

den ene enden. Meget usikker. St. lengde 2 cm. H 13. Den fjerde er et avlangt, tykt stykke, avsmalnende mot den ene enden, har en smal, langsgående rygg. Muligens en spaltet, sylindrisk kjerne. St. lengde 5,5 cm. N 11.

2 koniske kjerner av bergkrystall. Den ene er jevn og meget velformet, forholdsvis høy og spiss. St. lengde 2,3 cm. G 13. Den andre er delvis betinget av krystallens form, tre av krystallflatene er bevart. Den er noe ujevn i bunnflaten. St. lengde 2,1 cm. K 10. Begge har vært brukt til mikroflekker.

2 avlange kjerner, nærmest sylindriske av form. Begge er betinget av krystallens form og har henholdsvis en og to krystallflater bevart. Særlig den ene er meget jevnt og fint formet. Lengder 2,6 og 3,3 cm. H 13 og G 14.

4 uregelmessige kjerner som alle har bevart meget av krystallens form og flere av fasettflatene. På den ene er det slått flekker bare på krystallens ene side, slagfurene går sammen i en spiss, som om det skulle være begynnelsen til en konisk kjerne. 5 krystallflater bevart. St. lengde 2,8 cm. G 13. Den andre har to fasettflater. Også på denne smalner slagfurene mot den ene siden. St. lengde 2,2 cm. J 13. Den tredje har bare beholdt litt av to fasettflater. Fasongen er meget uregelmessig, en side er nesten helt slett. St. lengde 1,9 cm. H 14.

På den fjerde er bevart 4 fasettflater som går sammen i en spiss, og litt av 3 andre flater. Det er slått flekker rundt hele. St. lengde 1,8 cm. G 14. Alle disse kjernene har vært brukt til mikroflekker.

3 flate og avsmalnende kjerner. Den ene er nesten helt flat, med slagfurer på den ene siden. En del av en krystallflate bevart. St. lengde 2,5 cm. O 20. Den andre er nokså lik foregående i formen, men mindre. St. lengde 2 cm. G 14.

Den tredje er meget liten, med slagfurer på den ene siden.

St. lengde 1,4 cm. P 15.

Alle tre har vært brukt til mikroflekker.

h) 257 flekker og flekkefragmenter av flint og bergkrystall:

25 flekker og flekkefragmenter av flint. Flekkene er stort sett av nokså uregelmessig form. Flinten er for det meste av temmelig dårlig kvalitet, og på mange av stykkene sitter den hvite skorpen igjen. lengder 3,5 cm - 1 cm.

68 flekker og flekkefragmenter av bergkrystall og 1 flekk av kvartsitt. Flekkene er for det meste av en nokså uregelmessig og tilfeldig form. På mange er en eller flere av de naturlige bergkrystallflatene bevart. Lengder 3,8 cm - 1 cm.

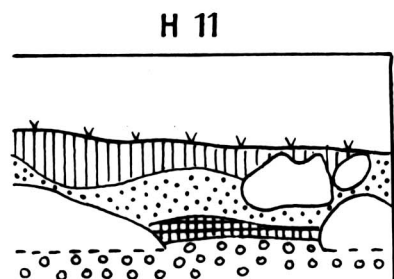
46 mikroflekker av flint. Stort sett velformede. Lengder 3,3 cm - 0,7 cm.

117 mikroflekker av bergkrystall. Mange er av svært uregelmessig form, den ene eller begge sider utbuet, og ofte er de tykke og klumpete, formodentlig p.g.a. materialets art. En del er også nokså usikre. Lengder 2,7 cm - 0,8 cm.

i) Avslag av flint og bergkrystall. C. 150 gr. flint, mest små stykker, tildels ganske små fliser.

Ca. 4,875 kg bergkrystall. Mange store klumper, dels hele krystaller og dels stykker av uregelmessig form. Flere av de mindre stykkene har merker etter slag.

*Kjøerringnes, Ståvatn
Grungedal s., Vinje og^d. Telemark.
Profil SÖ - NV gjennom sjakt I 1959.*

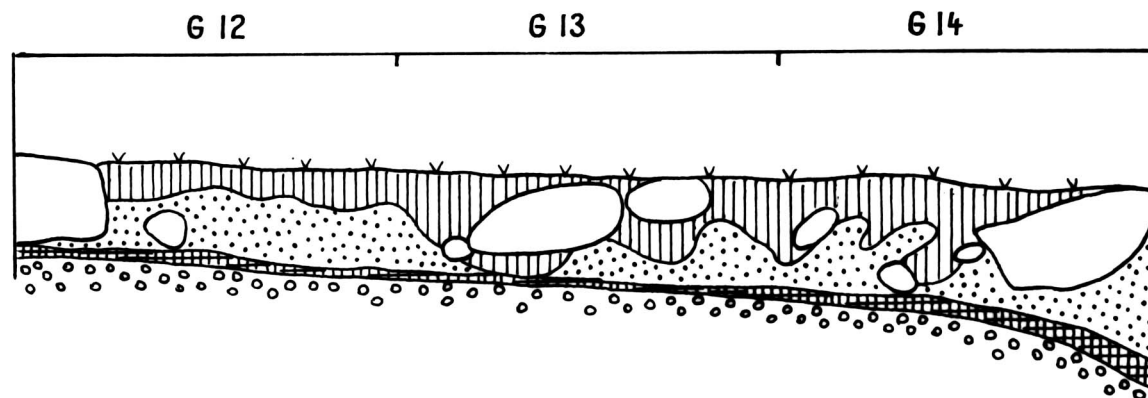

 Torv

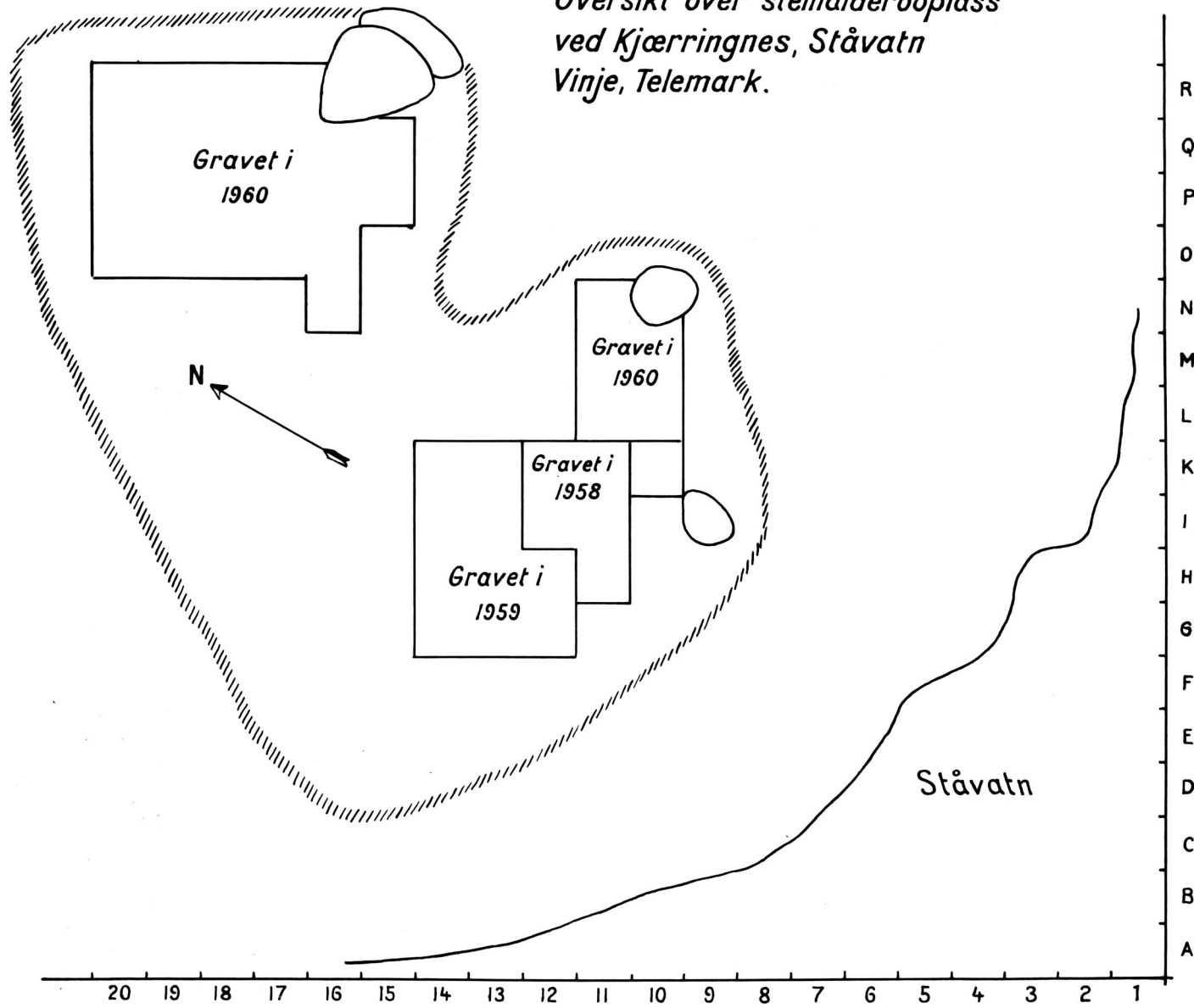
 Grå sand

 Brunsart sand (Aurhelle)

 Aur

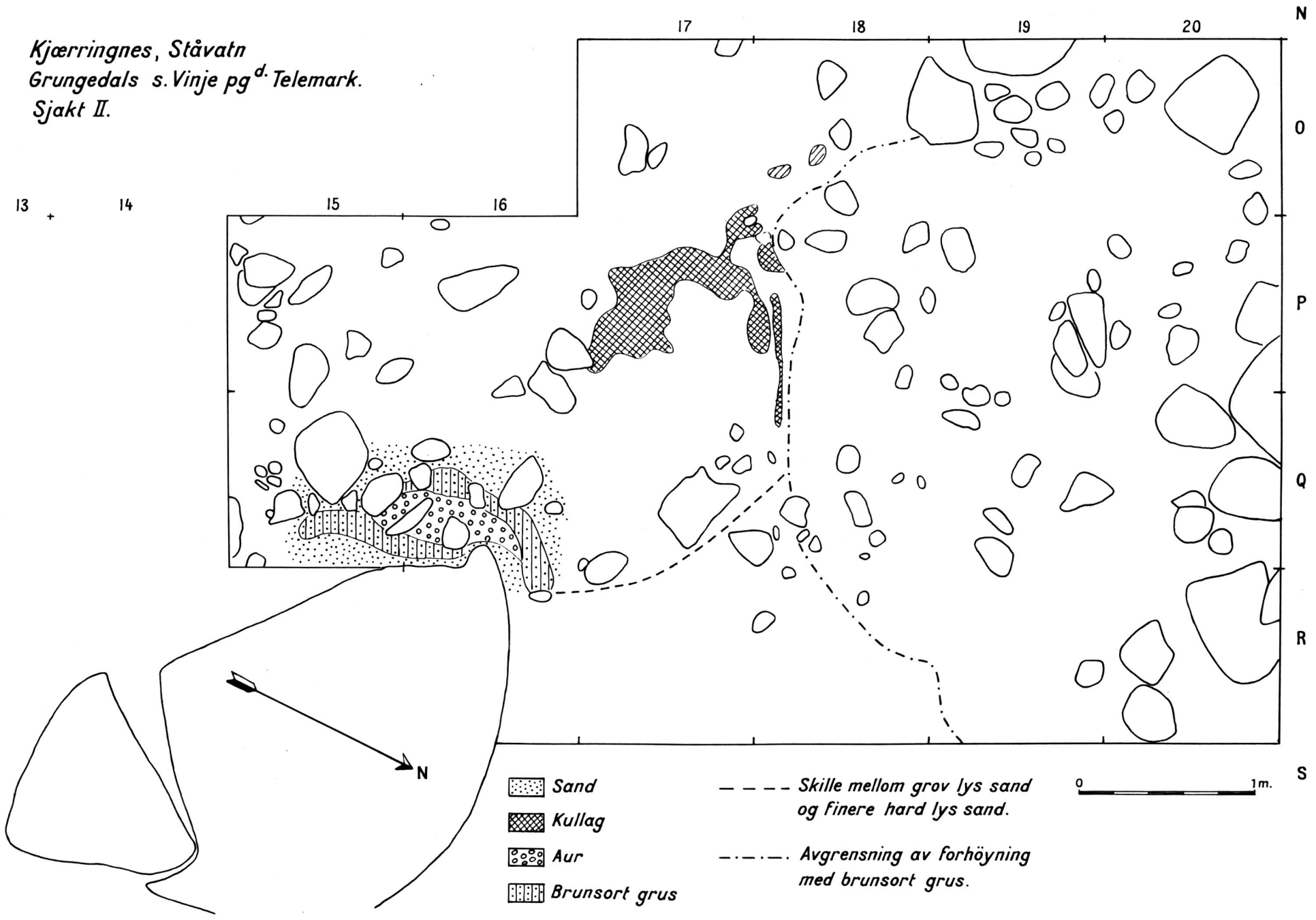
*Oversikt over steinalderboplass
ved Kjærringnes, Ståvatn
Vinje, Telemark.*

Antatt grense for kulturlaget

0 1 2 3 4 5m.

*Kjærringnes, Ståvatn
Grungedals s. Vinje og^d. Telemark.
Sjakt II.*

Digitalisert av Steinar Botten

Oktober 2009